

GAIETÀ VENTALLÓ, SOBRE LA LLEGENDA I LA HISTORIA*

Jaume Vilaginés i Segura

*A la memòria de la Montserrat,
que també es deia Ventalló.*

Sobre la llegenda

La comunicació oral és la forma com es transmeten les llegendes. Els narradors van afegint, als fets que expliquen, elements fantàstics que enriqueixen el relat, però que l'allunyen de la veritat. Es tracta de relacions que tenen una base històrica, però que es narren amb ingredients originats en la imaginació dels transmissors i, d'aquesta manera, esdevenen fantàstiques i irreal.

De petit, vaig sentir parlar repetidament a casa, i de la boca de la meva àvia, sobre les gestes d'un avantpassat mític. Es tractava d'en Gaietà Ventalló. La meva àvia¹ portava el seu mateix cognom i es referia a ell com "el rebesavi". El situava a l'època de la Guerra del Francès i, comptant aproximadament, coincidia amb les generacions que havien passat des de la seva existència.

Segons la meva àvia, en Gaietà havia estat un indomable guerriller que s'havia enfrontat amb l'exèrcit ocupant. Es va fer famós pel coratge i l'enginy amb els quals havia combatut l'enemic. La llegenda havia convertit els soldats francesos en ingenus i, sobretot, els feia

* Abans de res, he de fer constar el meu inapreciable reconeixement a la col·laboració d'en Jaume Ventalló que, en facilitar-me la consulta dels documents notariais que van pertànyer al nostre comú avantpassat, ha permès l'elaboració d'aquest article. Vull agrair també a Miquel Ventalló la col·laboració que, sense pretendre-ho, m'ha prestat.

Finalment, he d'afegir un darrer però també inestimable agraïment a Ferran Pèrez, un bon coneixedor de l'obra de Vicenç Plantada i més bon amic, que m'ha proporcionat alguns interessants articles sobre en Vicenç Plantada.

enyoradissos de la seva pàtria. En Gaietà els entabanava amb la promesa de renéixer al seu lloc d'origen, si morien aquí. Se'ls emportava a una vinya seva i allà els executava.

Les gestes d'en Gaietà, explicades d'aquesta manera, semblaven increïbles, però tenien una sorprenent connexió amb la realitat. Efectivament, hi havia —encara hi és— un carrer que portava el seu nom. A més, l'àvia assenyalava una casa semiderruïda que estava en el mateix carrer, on, afirmava, havia viscut ella, la seva família i també en Gaietà.

Això doncs, el relat fantasiós de les aventures d'en Gaietà tenia un fonament de veritat. Per a un xicot era gratificant formar part d'una nissaga que tenia entre els seus membres un personatge tan notable com en Gaietà Ventalló.

L'explicació del cronista

Les aventures d'en Gaietà van quedar en la memòria col·lectiva del poble. Com hem vist, posaren el seu nom a un carrer². Els herois de la Guerra del Francès, especialment ell, en Pere Falguera i el pagès de Polinyà, l'Alzina, van quedar en el record de les generacions posteriors.

La memòria col·lectiva es transmetia oralment, però, a finals del segle XIX, en Vicenç Plantada va recollir les llegendes que es coneixien de viva veu —encara vivia algun supervivent dels fets³— i les va deixar escrites en diversos articles de revistes de l'època.

En Vicenç Plantada va ser un personatge cabdal en la història de Mollet⁴. Va néixer l'any 1839 a Mollet i també hi va morir l'any 1913. En acabar els estudis de magisteri i veterinària a Barcelona i Saragossa, va exercir de mestre i veterinari a Mollet. Va participar activament en la vida política local, fundà i presidí el Centre Catalanista de Mollet i va col·laborar en les Bases de Manresa. Va ser un erudit i divulgador de la història i costums locals. A més, va destacar per la seva labor de difusió de noves tècniques agràries i pel seu esperit de curiositat científica.

Probablement, el senyor Plantada, que feia de cronista local, havia escoltat les històries sobre la Guerra del Francès que els vells del poble recordaven i va decidir deixar-les per escrit. Potser, també va conèixer alguna font documental directa, algun informe dels esdeveniments que van passar durant la Guerra del Francès, que explicaria la descripció tan precisa dels fets del que ell va anomenar “la batalla de Mollet”.

En Vicenç Plantada va parlar diferents vegades d'en Gaietà a la revista "**Renaixença**".

En el número del 7 de gener de 1893, a la secció "Catalunya", que estava dedicada a recollir notícies referents als municipis del Principat, fa palès el seu agraïment per la informació recollida en el calendari l'"**Ermità dels Pirineus**", que donava a conèixer en Gaietà Ventalló ("*fill d'aqueix poble (Mollet)*") i les seves heroicitats durant la Guerra del Francès. Més avall, reivindicava la figura d'en Pere Falguera, "*coetani d'en Gayetá, perquè obrava impulsat pel mateix esperit patri*".

En el número del 5 de març de 1893, també a la secció "Catalunya", informava de la mort de n'Isidre Falguera, fill d'en Pere Falguera, "*alies Pere del Mestre, qui, ab lo Gayetá Ventalló foren dos héroes d'aquí (Mollet) durant la guerra de la Independencia, anomenada del any vuit, com ho explicà la revista Renaixença, any XIII, planas 202 y 203*".

Va ser en aquest darrer número, del mes d'abril, quan va explicar les peripècies d'en Gaietà. El va titular "**El turó de la bandera**"⁵.

El títol de l'article tenia a veure amb la primera anècdota històrica que explicava. Es tractava d'un rudimentari sistema de senyals que, en l'època de l'ocupació francesa, permetia que els habitants del poble coneguessin quan arribava un comboi enemic. D'aquesta

"El timbaler del Bruc". Ramon Martí i Alsina. *El somatent del Bruc* 1866

manera, podien reaccionar amb temps davant del perill que suposava la presència de l'host enemiga, que tant podia saquejar i destruir, com exigir impostos i serveis elevats.

Un vilatà s'encarregava de vigilar i, quan s'acostava l'exèrcit francès, abaixava una bandera que s'havia hissat a can Canyelles, al terme de Sant Fost.

Aleshores tothom reaccionava de manera diferent.

Vicenç Plantada explica les diferents respostes al crit de "*la bandera cova*", que es difonia entre els molletans. Uns, diu, fugien del poble amb el que podien, algú es quedava a comerciar amb els soldats de l'exèrcit ocupant, finalment hi havia qui s'atrevia a fer front als enemics, amb un coratge que, si no és amb una lectura patriòtica, resulta als nostres ulls incomprendible i suïcida. En Pere Falguera i en Gaietà van ser els dos que es van llaurar la fama d'herois enfrontant-se amb els francesos.

El que resultava més eficaç, perquè les seves accions no s'acabaven en la mera provocació, era en Gaietà. Actuava amb l'afany de perjudicar l'enemic, encara que fos amb uns resultats insignificants davant l'omnipotència de l'oponent, i tot esmerçant un risc molt elevat. Vicenç Plantada no s'estava d'elogiar l'esperit patriòtic que (suposava) guiava les arrauxades accions del molletà: "*s conta d'ell que un dia armat sols ab un fusell anà uns dos kilòmetres lluitant contra dos soldats de caball: arrivà à una torrentera y escapà*".

En Gaietà era "*home petit, magre, aixerit y també molt lleuger*"; qualitats físiques que el permetien esmunyir-se fàcilment dels enemics quan el perseguïen, aprofitant també el coneixement que tenia del terreny. Quan el poble es mobilitzava davant l'advertiment de la bandera, en Gaietà, ens explica Vicenç Plantada, saltava d'alegria i preparava un garrot d'alzina ("*que tenia una bona porra*") i la Santa Teresa ("*un ganivet llarch ab mollas que ell li donava aquell nom*") i es dirigia als llocs que vorejaven la carretera per on passava l'exèrcit enemic (la Pineda Fosca, el Trench, les Alzinetes)⁶.

Allà, amagat entre els matolls i les bardisses esperava trobar-se amb algun soldat endarrerit, l'estabornia i el sotmetia. La Santa Teresa, diu en Plantada, només la mostrava quan trobava una forta resistència. Els presoners, sembla ser que els lliurava a l'exèrcit espanyol.

Així ho va fer un cop que, en una gesta de més envergadura, va comptar amb la col·laboració d'uns soldats de l'exèrcit regular. El fet va passar a l'Hostal de can Prat. Dintre de l'hostal hi havia uns soldats francesos que passaven l'estona; a fora hi havia un sentinella i els fusells en pavelló. El destacament corresponia a l'exèrcit francès acampat al voltant de la Casilla de Mollet.

En Gaietà buscà l'ajuda dels soldats de l'exèrcit espanyol que anaven a unir-se amb el gros de la seva unitat a Caldes. Després d'una acció ràpida i espectacular, van sotmetre el sentinella i els soldats que hi havia dintre de l'hostal i van obtenir el botí, gens menyspreable, dels fusells que pertanyien als soldats enemics. Un dels francesos va fugir; va anar corrents a buscar ajuda —un tret li va fer caure el barret, alarmant els seus companys— i en Gaietà, els soldats nacionals i els presoners van haver de correr perquè no els atrapessin. Finalment, van arribar davant el comandament de l'exèrcit nacional i, com diu el senyor Plantada, *“d'aqueix particular atreviment de'n Gayetà resultá que aquell grupat de soldats espanyols pogueren presentar a llurs gefes alguns presoners ab llurs fusells”*

Aquestes petites però també grans aventures, eren les que van fer d'en Gaietà un heroi local; un heroi que ens l'imaginem, petit, eixerit i esmunyedís com una mostela⁷.

El context històric

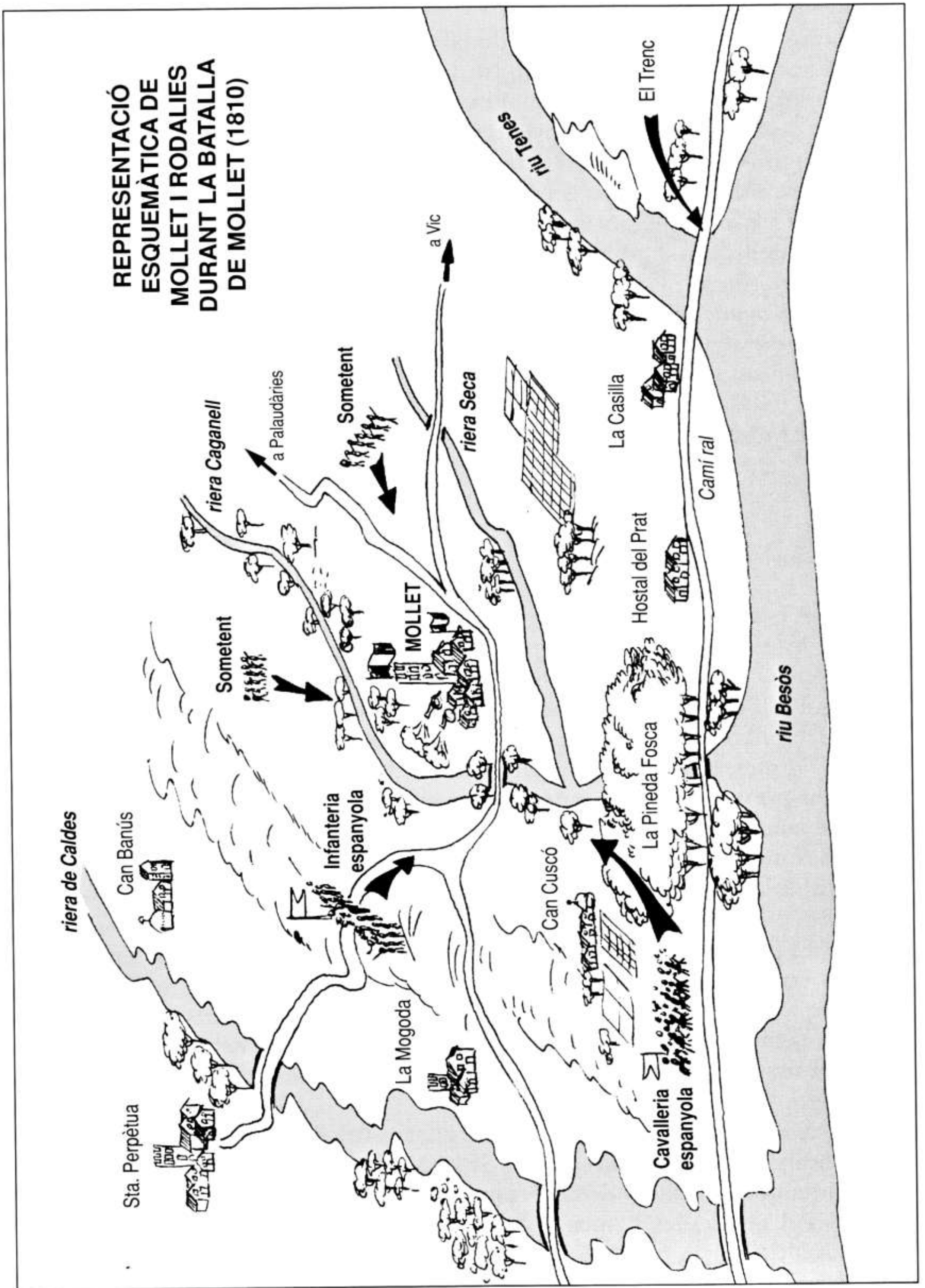
A començaments del segle XIX el territori espanyol va ser ocupat per les tropes franceses, la presència de les quals es justificava per la intenció que tenia Napoleó, emperador de França, d'envair Portugal⁸. L'estratègia de Napoleó era ocupar les places fortes, com Barcelona o Figueres, des d'on es podia actuar en tot el territori. Així doncs, la població de Mollet, com a àrea rural, no va estar ocupada permanentment, encara que en ser zona de trànsit de la via que comunicava la capital amb la frontera, era freqüentada per exèrcits francesos. També cal afegir que, a prop, cap a la serralada pre-litoral, hi havia una zona d'actuació de les forces espanyoles, organitzades en guerrilles i en un exèrcit convencional.

El pas sovintejat de les tropes franceses per la població i les rodalies era motiu de malestar entre els molletans, que eren amenaçats perquè allotgessin les tropes i complissin les ordres dels comandaments francesos. És en aquest context que hem de situar les atrevides i arrauxades actuacions dels guerrillers molletans, Pere Falguera i Gaietà Ventalló.

No obstant, l'anecdolari de la guerra del Francès no acaba amb aquests actes esporàdics. L'any 1810 Mollet va ser escenari d'un enfrontament entre els dos exèrcits, el francès i l'espanyol.

Pel gener, les tropes del mariscal Augerau van posar setge a Hostalric. El general Duhesme es va dirigir a Granollers, des de Barcelona, amb tres batallons d'infanteria, un esquadró de cuirassers

**REPRESENTACIÓ
ESQUEMÀTICA DE
MOLLET I RODALIES
DURANT LA BATALLA
DE MOLLET (1810)**

i dues peces d'artilleria. A Granollers hi havia d'acudir Augüerau, però no es presentà el dia convingut, així que el general Duhesme va deixar el destacament, perquè havia de dirigir les operacions al Llobregat. Deixà les tropes hostatjades per separat a Santa Perpètua, Mollet i Granollers, sota les ordres del coronel Guéry.

Aleshores, estant l'exèrcit dividit, és quan les tropes espanyoles decidiren atacar-les.

La batalla de Mollet no va tenir repercussions bèl·liques importants, encara que sí polítiques⁹. L'exèrcit espanyol va considerar-se guanyador, encara que va abandonar la plaça i, en conseqüència, els francesos la van recuperar amb facilitat poc després.

La família d'en Gaietà

Ningú dubta de la historicitat d'en Gaietà. Però limitat el seu coneixement a les narracions d'en Plantada, queda com un personatge llegendari.

Afortunadament, tenim informació que ens apropa més a l'home, que ens permet conèixer més la seva biografia i la història de la comunitat en la qual vivia.

Ens han arribat fins a l'actualitat una sèrie de documents sobre el personatge, que la família ha conservat durant varies generacions. Es tracta dels capítols matrimonials i del seu testament¹⁰.

En Gaietà es va casar l'any 1831. Sorprenentment tard, perquè havien passat vint-i-tres anys des dels fets heroics de la guerra. Si tenim present que pels volts de 1808, que es quan va començar la contesa, ell devia tenir a l'entorn de vint anys, pel cap baix, s'ha de pensar que quan es va casar havia de tenir poc més de quaranta anys. Es podria pensar que el document matrimonial correpongués a una altra persona, ja que en el document firma amb el cognom patern de Raventós-Ventalló.

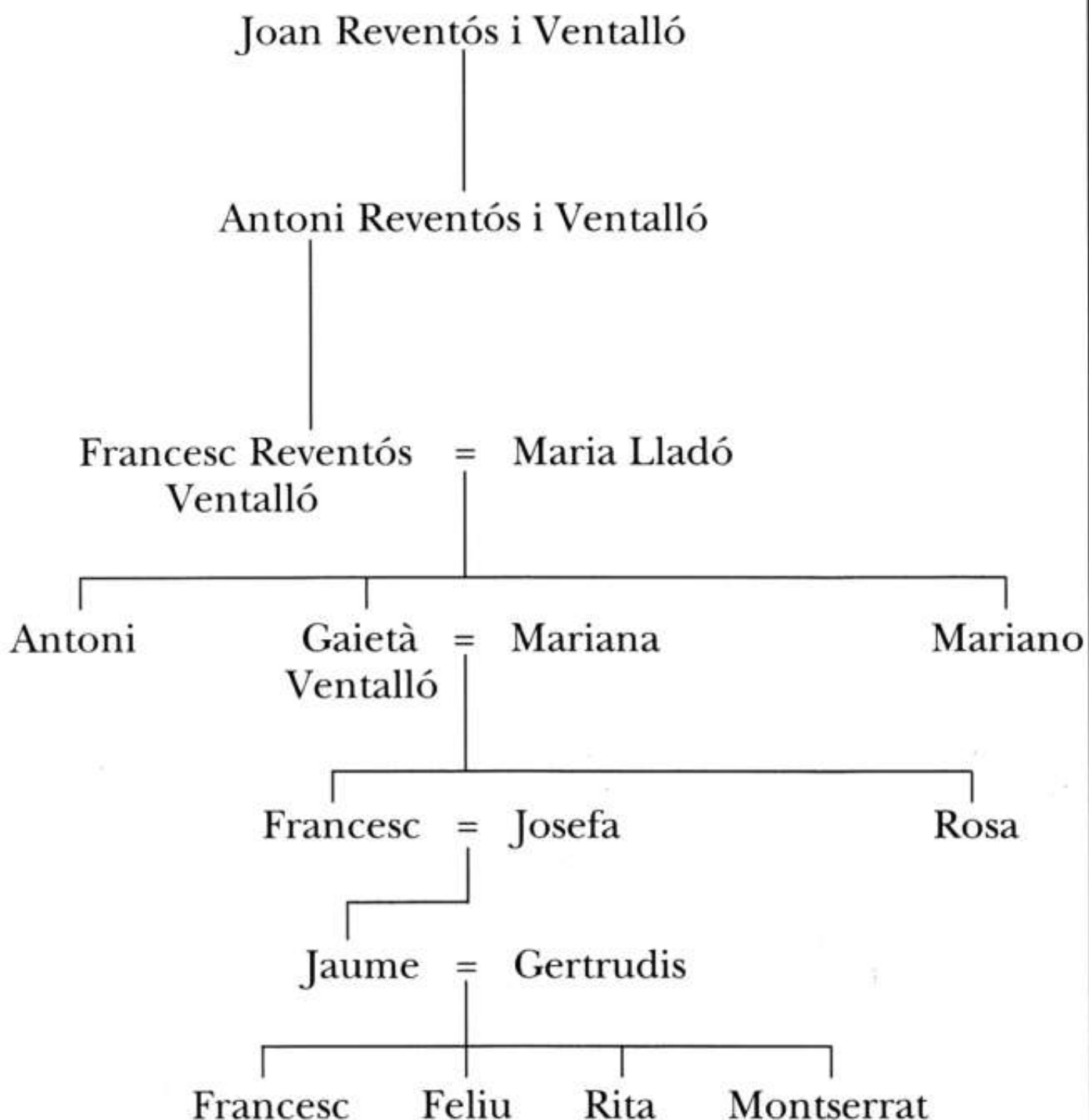
Però hi ha raons suficients com per pensar que es tracta de la mateixa persona. De fet, amb el temps, va perdre la primera part del cognom i, en el seu testament, se l'anomena Gaietà Ventalló.

D'altra banda, la data de la seva mort va ser l'any 1853, que entra en la lògica d'una biografia de l'època: va morir als seixanta anys i escaig.

També cal considerar que es va casar amb una vídua, que el va sobreviure, encara que només onze anys.

El seu nom complet era Gaietà Raventós-Ventalló i Lladó. Va ser fill de Francesc Raventós i Ventalló, apotecari de la parròquia de Mollet i de Maria Lladó. Els Raventós-Ventalló van ser una família

ARBRE GENEALÒGIC DE LA FAMILIA VENTALLÓ

important a Mollet¹¹. No per les terres que tenien, que com veurem eren poques i arrendades, sinó per la seva tasca professional i perquè, en el segle XVIII, alguns dels seus membres van formar part del consistori local.

Concretament Joan Raventós i Ventalló i, probablement, el seu fill, Antoni Raventós i Ventalló, van ser batlles i regidors, en diferents períodes del segle XVIII; també és possible que el pare d'en Gaietà fos procurador síndic de la batllia, a finals del segle¹².

Tots ells van ser apotecaris, com el pare d'en Gaietà. Es a dir, eren com una mena de farmacèutics, que elaboraven medicaments, normalment receptats per metges, a partir de receptaris i dels propis coneixements sobre herbes i plantes.

En nom de Deu. Nosseign. Rex catho del Matrimoniu de pro-
xim celebrador entre parts de Gaietans Reverentis Ventalló y Lladri Taques
de la terra de Sant Vicenç de Mollet Parlat de Gaietans, fill legitim y na-
tural de Joan^{te} Reverentis y Ventalló Apotecari de la referida terra y de Ma-
ria Lladri conjugues difunta de unid. y Maximiana Casellas Fuda de Es-
tore y Mesme de praismeans lletres de la terra de Sant Vicenç de Mol-
leta, fill legitim y natural de Joseph Casellas q.º. Brases de Vila-
Lliria, y de Antonia Suarec conjugues vivint de altre. Sehan firmat,
partat y jurat los Capítols Matrimonials següents.

Primeram. La dita Joan^{te} Reverentis y Ventalló per via de p.º. Ma-
trimoni y per pagar y satisfer al baix nomenat son fill de son dret y
tanta y mateixa. Suprem.º de ell, part de ferir y demes a ella esper-
tant sobre son lloc tant per las ditas com per altres qualquers llocos y
partes de son expectancia de ventura de ella y per tot de demore y una per
jela, simple e irrevocable. Para tant d'una y conceder a dit Gaieta-
na Reverentis son fill com a bon nomenat, per tot de ventura de ella, ab
y a qui ell voleri perpetuam.º. mediant los infants parats. Primer.º.º.
aquell fill de cada que se componi de un baix, de un pit y costat, ab en-
tada y vida y ab tot. los drets y prerrogatives, que es part de la dita
que se demora de. per tot y en son en la dita terra de Mollet. Y se
deu de dir. Para la dita cada, per lo Benefici fundat en la Iglesia de
la mateixa terra a cens ab los drets de tres lliras moneda Castellana
cada dos anys en cada termin d' die pagador, del qual cens devia lo
Donador pagarne annualm.º. unallina, que davant tal restant de tres
part de cens de lo Donador. Compara dit fill de cada a dit lloc ab
dos falques Espardenes, a mitja ab lo cens de Antoni Ventalló Apot-
ecari de Mollet, a present ab la restant cada del Donador, y a tramun-
tant ab lo cens real. Segundo.º.º. Para aquella part de terra de Vilanova
de la terra de Mollet de llocos non contans debrat de sembradura p.º.º.
mes e unid. ab entada y vida y ab tot. los drets y prerrogatives, q.º.
per son cens y legitimis titols de y per tot en la dita terra de praismeans
de Mollet. Compara a dit lloc ab lo cens de la referida que se debrat de
de la dita a Mollet, a mitja ab Joan^{te} Reverentis, a present ab don
Baltasar España y Suñer, y a tramuntant ab Joan Vicenç y se
per lo dret de Mollet a cens de dos lliras moneda Castellana
cada dos anys pagador en cada termin d' die, del qual cens devia lo
Donador devia lo Donador pagarne annualm.º. pagorne unallina, pero despres
de la mort del Donador devia pagar lo cens. Tercio y finalmente
devia al dit son fill un fill parat, de llocos, unid. llocos, colos

Capítols matrimonials d'en Gaietà Ventalló. Arxiu particular de Jaume Ventalló (Mollet).

No estem parlant d'una família poderosa econòmicament; però cal dir que l'activitat professional els va donar un prestigi social notable. Els estudis d'apotecari exigien una formació, que es rebia en un col·legi de Barcelona. Per exercir la professió calia entendre de botànica i de farmacopea. S'havia de treballar en col·laboració amb els metges cirurgians i, a vegades, substituir-los. Ser apotecari representava una notable responsabilitat, especialment en un poble on hi havia certes enfermetats endèmiques. Vicenç Plantada deia, l'any 1893, que el clima era humit i hi havia una propensió a les afeccions reumàtiques¹³.

La família Raventós-Ventalló durant més d'un segle va donar apotecaris a Mollet. Però també sembla ser que algú dels seus membres va traslladar la seva activitat professional a Terrassa. En el document dels capítols matrimonials d'en Gaietà, l'any 1831, s'esmenta el camp d'un Antonio Ventalló, que exercia d'apotecari a Terrassa.

Una descripció de Mollet, de meitat del segle XIX

“MOLLET (San Vicente de): *Localidad cabeza de Ayuntamiento, que forma con Galches(sic) y Parets; en la provincia, audiencia territorial, capitanía general de Barcelona (2 leguas), partido judicial de Granollers (2). Situado en una vasta llanura, con clima sano y templado, las enfermedades comunes son fiebres intermitentes. Tiene 150 casas, una escuela de instrucción primaria para niños, dotada con 2000 reales de vellón de los fondos de propios, y otra particular para niñas; una iglesia parroquial (San Vicente) servida por un cura de primer ascenso, de provisión real y ordinaria, contiguo a ella el cementerio. El término confina: al norte con Parets y Gallecs; al este con Monmaló; al sud con Martorellas y San Fost y al oeste con Sta. Perpetua, del partido de Tarrasa. El terreno es de mediana calidad; alguna parte de regadío por las aguas del río Besós y de la riera de Tenas. Cruza este término y la población la nueva carretera de Barcelona a Vich. Se recibe el correo de la capital de la provincia los domingos, martes y viernes. Producción de trigo, cáñamo, legumbres, maíz y vino. Industria: una fábrica de tejidos de algodón. Población: 124 vecinos, 711 almas. Capacidad de producción: 3.728.000 reales. Impuestos: 93.200.*

En enero de 1810, Campo Verde y Porta atacaron en Mollet al segundo escuadrón de coraceros franceses, y lo cogieron casi entero.”

Madoz, Pascual **Diccionario Geográfico-estadístico-histórico de España y sus posesiones de ultramar**, vol.IX, Madrid, 1848, pàg. 472.

Podria haver estat un altre fill o un germà de Francesc Ventalló, que va traslladar la seva activitat a un altre poble. Això ho corrobora el fet que n'Antoni tenia propietats a Mollet.

En Gaietà, el personatge

En Gaietà va ser el primer hereu de la família que no va seguir la vocació familiar. En els documents apareix esmentat com a pagès. Pagesos seran, des de llavors, tots els descendents familiars. Pagesos arrendataris, que havien de pagar impositcions per la casa familiar i per la terra que treballaven. Però tampoc pagesos jornalers, com el pare de la dona d'en Gaietà, que era bracer; pagesos, que no eren propietaris, però que tenien uns ingressos estables i mitjanament dignes, com ho demostra la dotació que va rebre la filla d'en Gaietà en el testament d'aquest: cinquanta lliures d'aleshores, una quantitat considerable.

Pagesos, que llavors eren la majoria dels habitants de Mollet i que en Plantada definirà seixanta anys més tard, com "*homes trevalladors que s'ocupan en lo conreu de las terras, ajudats per las donas. No s'ataleyan ab arreglar lo poble pera presentarlo bonich als foraster, sino que, à pesar de las contrarietats del temps y dels governs, procuran buscar mercat pera sos productes*"¹⁴.

En Gaietà era l'hereu familiar, perquè el seu pare li va deixar, quan es va casar, la meitat de la casa familiar i la terra més emblemàtica de la família. Tenia probablement dos germans, un apotecari a Terrassa i un altre, Marià Raventós, que apareix esmentat en els capítols matrimonials.

Les possessions familiars que va heretar consistien en una part de la casa del seu pare (l'altra meitat se la quedava el seu progenitor, fins a la mort), composta per un baix, un pis i les golfes, que rendava tres lliures anyals al benefici de l'església de la parròquia i afrontava amb la casa d'Isidre Falguera, espardenyer, amb el camp de l'Antoni Ventalló i amb el camí ral. La descripció de la ubicació de la casa coincideix amb el lloc on tradicionalment s'ha situat la casa familiar. També en Gaietà disposava d'una terra, que era bàsicament vinya, anomenada de can Cuscó¹⁵ (més tard de can Dalmases). En principi la terra era dels amos de can Lledó, a qui es pagava una renda que inicialment era de dues lliures de Barcelona i estava situada en direcció al riu Besós.

En Gaietà va compartir en un primer moment la terra amb el seu pare, tot i que la treballaven per separat; també vivien separats a la casa familiar. La terra arrendada va ser el gros del manteniment

D.^o Antoni de Sagrera y Sorot, noble Caballer, Ciudad de Lérida,
de Catalunya, Secretari Substitut y fiscal de la Vila de Sanolles del Vallés
y altre dels Inscripcions del Juzgado de primera instancia de la misma y
son d'arbitre:

Certifico que per part del s'herement D. Francesch Casanovas,
Secretari del poble de Mollet, se me ha entregat per haurem un
en autentica forma, lo testament de Jaquetano Ventalló fages
que fou de l'ultra poble de Mollet en un full del qual s'ello
en arto que esquit a la lletra es del tenor següent: = En nom
de Deu nostre senyor, En la parroquia de S. Miquel de Mollet en
l'odia sis de Decembre del any mil setecents vint y quatre, tres
cent cinquanta y sis, yo el Sr. Francesch Casanovas secretari de la mateixa, de
vont de Jaquetano Ventalló fages natural de Mollet acomen
de malaltia grossa, pero ab tota claridad de potuer y entenent,
pues el Sr. D. Pedro Salguera, Juydice natural de Mollet
y Sr. D. Antonio Abaserra fages natural de Vila Rica, testimonis
que del testador Jaquetano Ventalló a esta lla es idalt, ha
manifestat lo que arriba d'origen en lo testimonio y fuesse en sa
quenda, ha dit lo següent: = Vull que los meus deutes
sian pagats. Deixo a la mia muller Mariaqua Ventalló

familiar durant moltes generacions. A partir del pagament anyal que d'ella es feia podem refer l'arbre genealògic familiar, fins ben entrat el segle XIX¹⁶. També es pot estudiar l'evolució del pagament i el diferent tipus de monedes que es van usar, les pròpies de l'època, des de les lliures, passant pels duros, els rals, fins a les pessetes¹⁷.

Els primers amos de Can Cuscó eren els del mas Lledó (en Pere Esteva recaptava les rendes dels Ventalló) però, a partir de l'any 1873, la propietat es va vendre a la senyora Carme Dalmases i al seu marit, Trinitat Fontcuberta, que van tenir diferents administradors. A partir d'aleshores, la terra també s'anomenà de can Dalmases.

La llista de rebuts de l'arrendament ofereix la possibilitat d'estudiar el tipus de família de fa un segle. Els que apareixen firmant els rebuts de can Cuscó són sempre els hereus, que assoleixen la seva condició amb el testament del pare, encara que podia passar que s'arribés a gaudir dels drets d'herència abans, quan el fill gran arribava a una edat avançada, com seria el cas d'en Gaietà.

No és d'estranyar aquest tipus de successió que ho deixava tot al fill gran perquè, des de molt abans, es practicava a Catalunya. Aquesta pràctica successòria que deixava amb gairebé cap recurs (només el legítim) als fills segons, condicionava a que les famílies pageses tinguessin pocs fills (dos en va tenir en Gaietà: en Francesc, l'hereu, i la Rosa). Les filles eren dotades per al matrimoni amb una quantitat de diners i un aixovar, que incloïa roba de llar, roba de vestir i estris domèstics. La filla d'en Gaietà va rebre, en testar el seu pare, cinquanta lliures, dos llençols d'estopa, dos eixugamans, dos tovallons, dues es-tovalles, dos tovallons de cotó, quatre camises de bri i dues coixineres.

De la donació de l'aixovar també se'n beneficiava l'hereu, com en Gaietà que, en casar-se, va rebre del pare parament de la llar, estris casolans i també de la feina.

Les filles que no estaven casades es deixaven a la cura dels hereus. La Rosa es va quedar a viure amb el seu germà, a la casa paterna, no sabem si fins al seu matrimoni o fins que va arribar als vint-i-tres anys, segons les condicions que va deixar per escrit el seu pare.

Les dones, en enviudar, quedaven com a senyores de la casa, gaudint de l'usdefruit dels béns familiars, fins a la seva mort o fins que contreïen noves núpcies. Així, doncs, veiem les vídues d'en Gaietà, Mariana, i del seu fill, Francesc, que es deia Josefa, acudir com a caps familiars a pagar la renda de la terra, quan els seus marits van morir.

Tot i aquest privilegi, les dones no tenien la mateixa condició que els homes; per exemple, Mariana, l'esposa d'en Gaietà, no sabia escriure i, per això, no va poder firmar ni els seus propis capítols matrimonials (1831), tot i que en un primer matrimoni havia estat casada amb el mestre de Sta. Perpètua.

El sis de novembre de 1853, en Gaietà Ventalló, “*pagés, natural de Mollet, acomés de malaltia grave, però ab tota claridat de potencias y sentits*”, va fer testament.

Va instituir hereu, va deixar la seva mare i la seva filla sota la tutela del seu fill Francesc i va deixar el poc que tenia entre la seva família. Actuava com a testimoni l'Isidre Falguera, veí i suposem que també amic. El seu pare, en Pere Falguera, havia estat un famós guerriller que s'havia comportat de forma tan heroica i arrauxada com la persona que, postrada al llit, deixava els seus béns terrenals en ordre.

En Gaietà, amb la llegenda de les seves gestes, deixava poques coses materials: la casa, la terra familiar, pocs mobles i escassos paraments de la llar. Alguns objectes tenien un gran valor cultural, que ell, guerriller i pagès, no preuava suficientment com per esmentar en el testament. A la seva casa, que passava al seu hereu, hi quedava un bagul ple de llibres, que havien estat del seu pare, qui sap si del seu avi o del seu rebesavi, perquè eren molt antics¹⁸. El bagul, com un element més del mobiliari de la casa familiar, va anar passant de generació en generació. Alguns llibres que contenia, ens han arribat fins avui¹⁹, perquè les coses antigues, encara que no es conegui ben bé el seu valor, es respecten.

Els llibres són les restes de la biblioteca d'un modest intel·lectual de finals del segle XVIII i principis del segle XIX; un intel·lectual compromès amb el seu temps i amb les idees més innovadores del moment en el qual va viure. Es tracta de la biblioteca d'un il·lustrat.

La biblioteca d'un il·lustrat

De la biblioteca dels Ventalló ens han arribat cinc exemplars. Dos d'ells poden ser datats; els altres tres, dels quals no sabem la seva data exacta d'edició, per haver-nos arribat mutilats, es poden situar temporalment a la mateixa època que els primers. Són llibres publicats en el decurs del segle XVIII i tracten temàtiques variades, que permetien tenir compilat el saber de l'època en un prestatge. Es tracta d'una biblioteca enciclopèdica, per la diversitat temàtica, i que fon el nou saber il·lustrat, enamorat de la ciència i la rigorositat pròpia dels cercles il·lustrats, amb la tradició acadèmica que basava el coneixement humà en la religió. Així, juntament amb un tractat de Teologia, en tenim un altre sobre Matemàtiques. Però, sobretot, destaca el volum de les memòries econòmiques de la “**Sociedad de amigos del País de Madrid**”.

De tots cinc, els dos que poden ser datats resulten ser els més interessants. Un és el primer volum del tractat militar **Reflexiones**

MEMORIAS
DE LA SOCIEDAD
ECONOMICA.

TOMO PRIMERO.

M A D R I D

Por Don Antonio de Sancha,
Impresor de la Sociedad.

M. DCC. LXXX.

Militares del mariscal de campo Don Alvaro Navía Ossorio, Vizconde del Puerto, o Marqués de Sta. Cruz de Marzenado, vol.1, Torí, 1724) que va escriure el vizconde de Puerto, militar professional, i que va dedicar al rei Felip V. En aquesta obra, el militar elabora un manual per a la feina del comandament militar. El divideix en tres parts o llibres. En el primer dóna orientacions i consells per al comandant d'un exèrcit, que van des de la conducta personal i familiar, la relació amb els seus subordinats i l'elecció de consellers, fins a aspectes més quotidians, com la forma de vestir (que recomana poc ostentosa), les lectures ("*evitar autores impíos o ignorantes*") i el servei de la taula. En el segon, fa una sèrie de reflexions sobre els beneficis i perjudicis de la guerra; sorprenen alguns arguments que dóna a favor de la guerra, basats en la necessitat de tenir ben preparat l'exèrcit i en les "nefastes conseqüències d'una pau massa llarga". En el tercer llibre, dóna consells més propis de la direcció militar, com el reconeixement del terreny i les característiques de la tropa, especialment si ha d'estar formada per reclutes nacionals o per estrangers. Un aspecte dels seus comentaris d'aquesta tercera part que crida l'atenció és que justifica l'acció militar amb l'objectiu de combatre la tirania o per sotmetre una sublevació. L'autor entén que l'exèrcit és només un instrument del *príncep* (el rei) i el considera com el braç executor de les ambicions d'aquest fora del país (un dels arguments a favor de la guerra és satisfer les ambicions territorials del rei) i de la política de sotmetiment del país.

El segon exemplar és el primer volum de les **Memorias de la Sociedad Económica** (Madrid, 1780), de la Societat d'Amics del País de Madrid. Sota el patrocini reial, aquesta era una més de les moltes societats il·lustrades que proliferaren per tot el país en el segle XVIII. Les Societats d'Amics del País eren centres privats que recullen la més inquieta intel·lectualitat del moment, la qual pretenia difondre les idees renovadores que venien d'Europa, en tots els àmbits del coneixement, però especialment en l'economia, ciència que tot just estava començant a perfilar-se i que, es creia, podria fer progressar el país.

La Societat d'Amics del País de Madrid, sota el lideratge de Pedro Rodríguez de Campomanes (el qual va arribar a ser ministre) i la protecció del rei, Carles III, va ser una de les més actives. El volum que comentem correspon a les memòries de les col·laboracions que s'hi havien presentat; concretament, la part dedicada a l'agricultura. En el pròleg Campomanes comenta que l'obra té quatre parts. Sobre el primer volum, dedicat a l'agricultura, espera que les reflexions que s'hi fan donin idees als pagesos, als propietaris i especialment als legisladors, perquè reformin les lleis en allò que els il·lus-

REFLEXIONES

MILITARES

DEL MARISCAL DE CAMPO

DON ALVARO NAVIA OSSORIO,

VIZCONDE DE PUERTO, ò

MARQUÉS DE SANTA CRUZ DE MARZENADO &c.

PARTE PRIMERA

DEDICADA

A LA Magestad CATHOLICA

DE

PHELIPE QUINTO.

TOMO PRIMERO.

LIBROS I. II. y III.

Con licencia en Turin por JUAN FRANCISCO MAIRESSE:
Año de 1724.

trats més avançats com el mateix Campomanes veien que impedia el progrès del camp: el tancament de les terres i la modificació de les condicions de pagament de les rendes.

Tant el pròleg de Campomanes com la filosofia de la majoria de les conferències llegides, que són publicades a les memòries, recullen les idees econòmiques que eren més innovadores en aquell moment. En primer lloc, recullen la filosofia del liberalisme econòmic²⁰, quan es reclama que les rendes siguin determinades per les condicions del mercat, també quan es parla que l'objectiu de tot és la recerca de la "utilitat pública" i quan es demana que siguin eliminats els obstacles que impedeixen el floriment de l'agricultura.

En segon lloc, la memòria també recull la filosofia de la fisiocràcia²¹, des del moment que considera que l'agricultura és la base de l'economia i que s'ha de procurar estimular el seu progrès per aconseguir el de la societat.

Hi ha una referència als canvis innovadors que estava experimentant en aquells moments l'agricultura anglesa, que s'estava modernitzant, tancant els camps i invertint en maquinària; i això es demostra en la publicació d'un text traduït de l'anglès, que descriu una sembradora nova, que surt publicada en un dibuix.

Els il·lustrats pretenien, amb la memòria, influir en la monarquia perquè elaborés una Llei Agrària on s'apliqués tot l'ideari que defensaven en relació a l'economia agrària. La llei no es va arribar a promulgar, tot i els intents de Campomanes i d'un altre gran il·lustrat espanyol, Gaspar Melchor de Jovellanos, que va intentar promoure la llei publicant un **Informe sobre la Ley agrària**, l'any 1794.

Com es pot observar, les "**Memorias**" de la sociedad econòmica de Madrid incorporen l'ideari més progressista de l'època. Aquell que costarà encara més de mig segle de posar en pràctica. Doncs, un llibre d'idees tan avançades era el petit tresor d'una família d'apotecaris i pagesos de Mollet a començaments de segle XIX. Probablement, les idees innovadores, aquelles que fan moure la història, arribaven amb més facilitat del que ens pensem a llocs petits, com Mollet, on podien ajudar a canviar lentament la mentalitat de la gent.

Apèndix I

Les rendes de Can Cuscó fins 1899

<i>data</i>	<i>pagador</i>	<i>renda</i>	<i>cobrador</i>	<i>periode</i>
30-XI-1850	Gayatano	33 ll.	Pere Esteve	1850
	Bentalló	15 s.	Coltor	
12- I-1852	Gayatano	33-15	Pere Esteve	1851
10- I-1853	Gayatano	33-15	Pere Esteve	1852
13-IX-1854	?	dos anyades	Pere Esteve	1853-54
21- I-1856	Mariacna	33-15	Pere Esteve	1855
25-XI-1856	Mariacna	33-15	Pere Esteve	1856
26- I-1858	Mariacna	33-15	Pere Esteve	1857
16- I-1859	Mariana	18 d.	Pere Esteve	1858
?- ?-1859	Mariana	?	Pere Esteve	1859
6- I-1861	Mariana	80 r.	Pere Esteve	1860
15-II-1862	Mariana	380 r.	Pere Esteve	1861
30-XI-1862	Mariana	380 r.	Pere Esteve	1862
1- I-1864	Mariana	380 r.	Pere Esteve	1863
20-XI-1864	Mariana	380 r.	Pere Esteve	1864
10-XII-1865	Francisco	380 r.	Pere Esteve	1865
20-XI-1866	Francisco	380 r.	Pere Esteve	1866
10-XII-1867	Francisco	380 r.	Pere Esteve	1867
22-XI-1868	Francisco	400 r.	Pere Esteve	1868
1- I-1870	Gayatano	400 r.	Pere Esteve	1869
23-II-1871	Francisco	20 d.	Pere Esteve	1870
26-XI-1871	Francisco	20 d.	Pere Esteve	1871
2-VI-1872	Francisco	20 d.	Feliciana Roig, viuda	1872
21-XII-1873	Francisco	400 r.	Antonio Pastor	1873
6-XII-1874	Francisco	400 r.	Antonio Pastor	1874
9-IV-1876	Francisco	410 r.	Antonio Pastor	1875
4-III-1877	Francisco	410 r.	Margarita de Pastor	1876
20- I-1878	Francisco	410 r.	Pedro Soler	1877
(21-XI-1880	Francisco	410 r.	Pedro Soler	1880)
2-II-1879	Francisco	102+1/2 r.	Pedro Soler	1878
8- I-1880	Francisco	410 r.	Pedro Soler	1879
27-XII-1881	Josefa	105 pts.	Pedro Soler	1880
27-XI-1881	Josefa	105 pts.	Pedro Soler	1881
23-XI-1883	Josefa	105 pts.	Pedro Soler	1882
30-XI-1884	Josefa	105 pts.	Pedro Soler	1883
5-XI-1885	Josefa	105 pts.	Pedro Soler	1884
17-XI-1886	Jaime	105 pts.	Pedro Soler	1885
23-XI-1887	Jaime	105 pts.	Pedro Soler	1886
29-VII-1988	Jaime	105 pts.	Pedro Soler	1887
11-II-1889	Jaime	105 pts.	Pedro Soler	1888
15-XII-1889	Jaime	90 pts.	Pedro Soler	1889
30-XI-1889	Jaime	67,50 pts.	Pedro Soler	1889
22- I-1991	Jaime	157 pts.	Pedro Soler	1890

NOTES 9

10-XI-1891	Jaime	157,50 pt.	Pedro Soler	1891
27-VIII-1893	Jaime	100 pts.	Pedro Soler	1892
27-XI-1893	Jaime	57,50 pts.	Pedro Soler	1892
4-III-1894	Jaime	100 pts.	Pedro Soler	1893
30-XI-1894	Jaime	50 pts.	Pedro Soler	1893
26-XII-1894	Jaime	100 pts.	Pedro Soler	1894
13-XI-1895	Jaime	57,50 pt.	Pedro Soler	1894
2-XII-1895	Jaime	100 pts.	Pedro Soler	1895
23-VII-1896	Jaime	57,50 pt.	Pedro Soler	1895
27-XII-1896	Jaime	157,50 p.	Pedro Soler	1896
15-XI-1897	Jaime	157,50 p.	Pedro Soler	1897
4-XII-1898	Jaime	100 pts.	Pedro Soler	1898
15-XI-1899	Jaime	52,50 p.	Pedro Soler	1898
2-II-1900	Jaime	107,50 p.	Pedro Soler	1899
3-XI-1900	Jaime	50 pts.	Pedro Soler	1899

abreviatures: ll. *lliures*
s. *sous*
r. *reals*
d. *duros*
pts. (pt. ó p.) *pessetes*

NOTES

1. Es deia Rita Ventalló i era germana d'en Feliu Ventalló. Vegeu el quadre genealògic.

2. Mireu qualsevol mapa de Mollet.

3. El mateix Vicenç Plantada explicava en el no. 13 de l'any 1883 de la revista **Renaixença**, que en Ramon Ros, encara viu quan escrivia, havia viscut els esdeveniments que ell narrava.

4. Actualment s'està fent un estudi de tota la seva obra i de la seva biografia. Sobre ell ja hi ha publicacions fetes:

Suñé, J.M. "*Homes de Mollet. En Vicenç Plantada i Fonolleda*" a **Sembra**, nº 40, desembre, 1953, pàg.7 i 13.

Massats, J. "*Aproximació a la vida i obra de Vicenç Plantada*" a **Notes**, vol. 4 (1990), pàgs. 37-43 i Corbalán, J. i Lardín, A. "*El segle XIX*" a **Moledo-Mollet, 993-1993**, Mollet, 1993, pàg. 96.

5. L'article està editat per Massats, J. "*Aproximació...*" pàgs. 40-43.

6. Vegeu el mapa de l'època, per localitzar aquests topònims. La Pineda Fosca, la rememora Pere Bonvilà a **Bosc i Vernedes de Mollet** : "*Ja que parlem de la Pineda Fosca, segons el meu avi aquesta havia estat un bosc imponent, impressionant i molt gran: Segons em contava el meu avi, començava a can Pere Gil i seguia a cada costat del camí ral fins arribar al torrent i d'amplada arribava fins a on és avui el carrer d'Itàlia.*

Aquest bosc tenia uns pins molt alts i gruixuts, era tan espès que el sol gairebé no hi entrava mai... Pel mig d'aquella boscúria hi passava el camí ral; per cada costat del camí estava ple de verdissars; tot el bosc estava ple de brolla i això feia que el bosc fos pràcticament intransitable. Solament els molletans d'aquell temps coneixien els camins més intrincats." També en Vicenç

Plantada ens comenta una anècdota que situa al mateix indret: “*Un epissodi de la Pineda Fosca*”, reeditat a **Sembra**, no.37 (Mollet), 1952, pàg. 11.

7. La imatge ens la dóna en Plantada. “*Aquest al sentir lo crit de “la Bandera cova!”*, ‘s posava á ballar de alegrí...y, com una mustela, ja lo haguereu trovat tan aviat al mitj, al un ó altra cap de la Pineda Fosca, al Trench, á les Alzinetes...á pòchs passos de la carretera per ahont passava l'exèrcit enemich.”

8. Vegeu sobre el mateix, Corbalán, J. i Lardín, A. “*El segle XIX*”, pàgs. 92 i 93, Ardit, M. et alii **Història dels Països Catalans. De 1714 a 1975**, vol.3, Barcelona, 1981 i Balcells, A. **Catalunya Contemporánea. Siglo XIX**, Madrid, 1974.

9. Vegeu el plànol esquemàtic de Mollet i rodalies (1810).

10. Formen part de l'arxiu particular d'en Jaume Ventalló i estan sense catalogar.

11. Vegeu sobre la família Ventalló al segle XVIII, Pèrez, X. “*L'edat moderna*” a **Moledo-Mollet. 993-1993**, Mollet del Vallès, 1993, pàg. 65. i Tarrés i Massaguer, J.M. Parets del Vallès. Aproximació històrica al segle XVIII, “*Parets del Vallès*”, **Estudis locals**, 1, 1988, annexos A, pàg. 77, B, pàgs. 79, 81 i 83 i C, pàg. 89.

12. Joan Reventós i Ventalló va ser batlle els anys 1722, 1727 i 1740 (els càrrecs eren anuals) i va ser regidor per Mollet (recordem que la batllia era sobre els pobles de Mollet, Gallecs i Parets) l'any 1718.

El seu fill Antoni Reventós i Ventalló va ser batlle l'any 1765, regidor, els anys 1745 i 1755 i procurador síndic de la batllia l'any 1761.

En Francesc Reventós i Ventalló, probable pare d'en Gaietà, va ser procurador síndic els anys 1782 i 1788.

Vegeu, sobre les fonts: Tarrés i Massaguer, J. Ma. “*Parets del Vallès...*”, pàgs.77-89 i nota 12.

13. Plantada i Fonolleda, V. i Payá y Raurich, J. **Geografía Local de Mollet del Vallés**, Barcelona, 1893, pàg. 7.

14. Vegeu, Plantada, V. i Payà, J. **Geografía local...**, pàg. 10.

15. Can Cuscó, Coscoi o Coscó: la grafia varia en els molts llocs on apareix esmentat el nom.

16. L'arxiu particular d'en Jaume Ventalló conserva una petita llibreta que conté els rebut dels pagaments que es feien per l'arrendament de la terra de can Cuscó.

17. Vegeu el quadre sobre **Les rendes de can Cuscó** (Apèndix I).

18. També es podria donar la possibilitat que els llibres haguessin arribat a la casa dels Ventalló a través de la dona d'en Gaietà, que recordem que era vídua del mestre d'escola de Santa Perpètua.

19. Formen part de l'arxiu particular d'en Jaume Ventalló. Vegeu la descripció i comentari del capítol següent.

20. El liberalisme econòmic és una teoria econòmica que va aparèixer a la Gran Bretanya a finals del segle XVIII. Es basa en alliberar les activitats econòmiques dels obstacles que impedeixen el lliure joc de l'oferta i la demanda. El pare del liberalisme econòmic va ser Adam Smith, que va escriure l'any 1776 **La riquesa de les nacions**. La difusió de les idees del liberalisme econòmic durant el segle XIX va anar associada a la implantació del sistema capitalista o d'economia de mercat i a la industrialització d'Europa.

21. La fisiocràcia va ser una teoria econòmica que va aparèixer a França el segle XVIII. Plantejava que la riquesa d'un país prové de l'activitat agrària. La racionalització de l'economia agrària i l'abolició de la intervenció estatal són elements indispensables per a la prosperitat, segons els fisiòcrates. El seu màxim representant va ser Quesnay.